

Бердянський державний педагогічний університет
(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

Кафедра дошкільної освіти
(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

другого (магістерського) рівня вищої освіти
(освітній рівень)

на тему: **Виховання емпатійності дітей шостого року життя засобами гри**

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Освітньо-професійної програми
«Дошкільна освіта»
Спеціальності
012 «Дошкільна освіта»

Іванова Р.
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник: канд. психол. н,
доцент кафедри дошкільної освіти
Донченко Ольга
(прізвище та ініціали)

Рецензент: канд. пед.н., доцент кафедри
дошкільної освіти

Сизко Ганна
(прізвище та ініціали)

Запоріжжя – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕМПАТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ.....	7
1.1. Визначення поняття емпатії та її роль у розвитку дитини.....	7
1.2. Особливості розвитку емпатії у дошкільному віці.....	21
1.3. Вплив гри на розвиток емпатійності дітей дошкільного віку.....	34
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИХОВАННЯ ЕМПАТІЙНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	42
2.1. Опис вибірки та методик проведення експерименту.....	48
2.2. Опис процедури проведення експерименту.....	54
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМПАТІЙНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	56
3.1. Виведення показників емпатійності у дітей після застосування ігрових засобів.....	56
3.2. Розробка рекомендацій для педагогів та батьків щодо використання ігрових засобів у вихованні емпатійності дітей 6 років.....	63
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Актуальність дослідження. Соціально-економічні і політичні зміни, що відбуваються в Україні, призвели до перетворень у моральній атмосфері суспільства. Вимоги до підготовки дітей до життя змінилися під впливом утвердження демократичних норм суспільного життя.

Розвиток емпатії у дітей є важливим аспектом їх соціального, емоційного та морального розвитку. Дитинство є критичним періодом для формування цієї навички, оскільки саме на цьому етапі відбувається активний розвиток соціальної свідомості та емоційного сприйняття.

Застосування ігрових методик для виховання емпатії у дітей 6 років має значний потенціал, оскільки гра є природним та сприятливим способом вивчення та експериментування. Вона дозволяє дітям активно займатися співпереживанням, розумінням почуттів інших та розвитком соціальних навичок через взаємодію з іншими дітьми та дорослими.

Аналіз досліджень. У контексті наукових теорій емпатійного розвитку особистості, таких як концепції М.М. Бахтіна, М.О. Бердяєва, В.І. Вернадського, В.С. Соловйова, П.А. Флоренського, В. Франкла, з'являється нове розуміння психологічних аспектів розвитку дитини, починаючи з ранніх стадій її становлення.

Вітчизняні психологи та педагоги, такі як К.А. Абульханова-Славська, М.Й. Боришевський, Д.Б. Ельконін, О.В. Запорожець, Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, Н.І. Непомняца, В.А. Сухомлинський та інші, розглядали різні аспекти розвитку особистості, що стали теоретичною та методологічною основою для багатьох досліджень у цій області. Особливу увагу приділено дослідженню емоційного розвитку, чутливості, сприйняття та співпереживання (Л.І. Джрнзян, А.Д. Кошелева, Я.З. Неверович, Л.П. Стрелкова). Декілька досліджень присвячено окремим аспектам розвитку емпатії та її компонентів (Л.П. Алексєєва, С.Б. Борисенко, Л.П. Виговська, Т.П. Гаврилова, Л.П. Стрелкова, І.М. Юсупов), співвідношенню емпатії та моральності (А.А.

Валантинас, А.В. Соломатіна, Н.О. Шевченко), а також впливу різних факторів на процес виховання емпатії (Р.О. Агавелян, Г.Ф. Михайліченко).

Об'єктом розвитку емпатійності у дітей дошкільного віку

Предметом дослідження виховання емпатійності дітей шостого року життя засобами гри

Метою дослідження є вивчення впливу ігрових методик на розвиток емпатії у дітей 6 років і визначення ефективності такого підходу до виховання емпатійності. Головним завданням є встановлення початкового рівня емпатії у дітей перед проведенням занять, впровадження програми виховання емпатії з використанням ігрових засобів і оцінка змін після завершення програми.

Конкретні **завдання** дослідження включають:

1. Визначити теоретичні положення проблеми розвитку емпатійності дітей дошкільного віку.
2. Емпіричне дослідження емпатії у дітей шостого року життя
3. Розробка та впровадження програми виховання емпатії з використанням ігрових засобів.
4. Аналіз отриманих даних, порівняння початкових і кінцевих результатів та визначення ефективності програми виховання емпатії.

Мета і завдання дослідження спрямовані на підтвердження важливості ігрових методик у вихованні емпатії у дітей 6 років та визначення їх потенціалу для покращення соціальних навичок та міжособистісних відносин у цьому віковому періоді.

Практичне значення даної роботи полягає в тому, що вона сприяє розумінню та розвитку емпатії у дітей 6 років та надає практичні рекомендації щодо використання ігрових методик у вихованні емпатійності. Дослідження надає педагогам, батькам та іншим фахівцям, які працюють з дітьми цього вікового періоду, цінні інформаційні матеріали та інструменти для ефективного впровадження програм виховання емпатії.

Результати дослідження підкреслюють значення ігрових засобів як ефективного і доступного інструменту для розвитку емпатії у дітей. Це дає

можливість вчителям та батькам використовувати гри як спосіб стимулювання соціальної компетентності, емоційного розуміння та співпереживання у дітей.

Застосування розробленої програми виховання емпатії з використанням ігрових засобів може мати довготривалий вплив на розвиток соціальних навичок та емоційного інтелекту дітей 6 років. Вона сприяє підготовці дітей до побудови здорових відносин з оточуючими людьми, вчить їх співпереживати та розуміти почуття інших, що важливо для формування позитивного соціального середовища.

Отже, практичне значення дослідження полягає в сприянні розвитку соціальних навичок та емоційного інтелекту дітей 6 років за допомогою ігрових методик, що може мати позитивний вплив на їхнє майбутнє соціальне функціонування та взаємодію з оточуючими.

Наукова новизна даної роботи полягає у розробці та застосуванні програми для виховання емпатії у дітей 6 років з використанням ігрових засобів. Хоча роль емпатії у розвитку дитини вже визнана, а ігри використовуються як метод виховання, проте це дослідження вносить свій внесок у практичну реалізацію цих ідей.

Основні наукові новизни цього дослідження включають:

Розробка комплексної програми виховання емпатії, яка враховує психологічні особливості дітей 6 років та спрямована на підвищення їх емоційної спритності та соціальної компетентності.

Використання ігрових методик як основного засобу для формування емпатії у дітей. Це відкриває нові можливості для практичного впровадження програми та забезпечення активної і захоплюючої форми навчання.

Аналіз результатів дослідження, які підтверджують ефективність ігрових засобів у вихованні емпатії. Це розширює нашу наукову базу з розвитку соціальних навичок у дітей 6 років та надає підтримку для подальших досліджень у цій області.

Отже, дане дослідження має наукову новизну, оскільки пропонує новий підхід до виховання емпатії в дітей 6 років з використанням ігрових методик,

що може мати важливе значення для практичних застосувань у сфері педагогіки та психології.

ВИСНОВКИ

Дослідження поняття емпатії розкриває його сутність і важливість у розвитку дитини. Емпатія визначається як здатність почувати і розуміти емоції та почуття інших людей, ставитися до них зі співчуттям і проявляти збалансовану реакцію на їхні потреби. Ця навичка є ключовою для ефективного спілкування, розвитку міжособистісних взаємин та соціальної адаптації дитини.

У вихованні дітей 6 років емпатія відіграє важливу роль. У цьому віці діти починають формувати свою індивідуальність та соціальні навички. Здатність виявляти співчуття і розуміння стану інших допомагає їм встановлювати позитивні міжособистісні зв'язки, розробляти навички конфліктного вирішення, а також розвивати емоційну інтелігенцію.

Емпатія виховується через різноманітні методи і практики, зокрема за допомогою ігор. Гра відіграє важливу роль у вихованні емпатії, оскільки вона дає дітям можливість відчувати інші емоції, відтворити ситуації, уявити себе на місці інших людей. Ігри, які спрямовані на співпереживання та розуміння почуттів інших, стимулюють емоційну гнучкість, розвивають соціальну компетентність та сприяють позитивним міжособистісним взаємодіям.

Таким чином, розуміння поняття емпатії та його роль у вихованні дітей 6 років підкреслює необхідність активної роботи з цією навичкою на ранніх стадіях їхнього розвитку. Використання ігрових методик дозволяє зробити цей процес цікавим та змістовним для дітей, сприяючи їхньому емоційному росту, соціальній адаптації та формуванню позитивних міжособистісних взаємин.

Висновки, отримані з дослідження поняття емпатії та його ролі у вихованні дітей 6 років, підкреслюють важливість цієї навички в їхньому розвитку. Розуміння і виявлення співчуття та розуміння почуттів інших є ключовими компонентами емпатії, які варто активно розвивати у дитини на ранніх стадіях її життя.

Психологічні особливості дітей 6 років, такі як формування індивідуальності, соціальна адаптація та розвиток міжособистісних взаємин,

створюють сприятливу основу для виховання емпатії. Цей вік є періодом активного впливу на формування соціальних навичок і сприйнятливості до почуттів інших людей.

Результати дослідження підтверджують, що використання ігор є ефективним методом для виховання емпатії у дітей 6 років. Ігрові заняття, які спрямовані на співпереживання, розуміння почуттів інших та відтворення ситуацій, стимулюють емоційну гнучкість, розвивають соціальну компетентність та сприяють позитивним міжособистісним взаємодіям.

Отже, враховуючи важливість емпатії у розвитку дітей 6 років та ефективність ігрових методик для виховання цієї навички, рекомендується активно впроваджувати ігри, спрямовані на розвиток емпатії, у програми виховання та навчання для цієї вікової групи. Це допоможе створити благоприятну соціальну середу, розвивати міжособистісні навички та сприяти загальному емоційному розвитку дитини.

На основі проведеного нами дослідження виявилось, що використання ігор для виховання емпатії у дітей 6 років виявилось ефективним і корисним підходом. Дослідження показало, що після впровадження програми, спрямованої на розвиток емпатії, у дітей спостерігався позитивний зріст у розумінні та співпереживанні почуттів інших людей.

Перед початком дослідження було виміряно рівень емпатії у дітей і встановлено базові показники. Після проведення програми, в якій використовувалися ігри, спостерігалось покращення цих показників. Діти стали більш свідомими про емоції інших, виявляли більше співчуття та розуміння, а також були більш схильними до спілкування та співпраці.

Результати дослідження свідчать про значний вплив ігор на формування емпатії у дітей. Ігри надають можливість дітям відчувати та переживати різні емоції, розрізняти їх, спілкуватися та співпрацювати з іншими. Цей підхід сприяє розвитку соціальних навичок, співчуття та емоційної свідомості у дітей.

Отже, результати дослідження підтверджують ефективність використання ігор для виховання емпатії у дітей 6 років. Враховуючи ці результати,

рекомендується впровадження подібних програм у практику виховання та освіти для підтримки розвитку соціальних навичок та емоційного інтелекту у дітей. Подальші дослідження та вдосконалення таких програм можуть допомогти ще більш ефективно впливати на розвиток емпатії у дітей та формувати позитивні соціальні навички з раннього віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. . Венера В.Є. Психологічна служба в закладах освіти. Практикум: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Тернопіль: ВАТ «ТВПК «Збруч». 2008. 560 с.
2. Empathy: a review of the concept. Benjamin. Department of Psychology and Behavioural Sciences. 2019. С. 11–17.
3. Березюк Г. Емоційний інтелект як детермінанта внутрішньої свободи особистості. Психологічні студії Львівського університету. С. 20 23
4. Борисенко Н. Д. Висловлення жалю та співчуття в персонажному мовленні британської драми : комунікативно-прагматичний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. Наук. Житомир. 2011. 18с
5. Борисенко Н. Д. Висловлення жалю та співчуття в персонажному мовленні британської драми : комунікативно-прагматичний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. Наук. Житомир. 2011. 18с.
6. Будова самооцінки як психологічна проблема // Вісник ХДПУ ім. Г.С. Сковороди № 6. Психологія. – Харків: ХДПУ, 1999. – Вип. 2. – С. 42-45.
7. Буркова Л. В. Соціономічні професії: інноваційна підготовка спеціалістів у вищих навчальних закладах : монографія [Текст]. Київ : Інформаційні системи, 2010. 278 с.
8. Веретенко Т.Г. Загальна психологія. Навчальний посібник. - К.: ВД «Професіонал», 2004. - 128 с.
9. Веретенко Т.Г. Загальна психологія. Навчальний посібник. К.: ВД «Професіонал», 2004. 128 с.
10. Взаємозв'язок самооцінки і рівня домагань як предмет психологічних досліджень/ Вісник ХДПУ ім. Г.С. Сковороди. Психологія. Харків: ХДПУ, 2001. Вип. 6. С. 57-61
11. Виготський Л.С. Антологія гуманної педагогіки (перекл. з рос.). Київ, 2002. 224 с.

12. Виготський Л.С. Педагогічна психологія. М.: Педагогіка, 1991. С .40.
13. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко та ін. 2-ге вид. Київ : Каравела, 2008. 400 с.
14. Власова О.І. Педагогічна психологія: [навч. посібник]. К.: Либідь, 2005. 400с.
15. Демідова І. Р., Соколова О. Л., Чирков Ст І. Тест «Намалюй людину»: Посібник. Яремче. 1992.
16. Дослідження самооцінки та рівня домагань особистості як динамічної системи // Вісник ХДПУ ім. Г.С. Сковороди. Психологія. – Харків: ХДПУ, 2001.– Вип. 7. – С. 122-126.
17. Емпатія – що це таке, та чому вона важлива для людини: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://termin.in.ua/empatiia/>
18. Емпатія у вихованні та розвитку особистості дитини – сенс, актуальність. Роль батьків, педагогів, соціуму: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://school19.zp.ua/wpcontent/uploads/2020/01/Leshhenko-A.M..pdf>
19. Емпатія, або навіщо говорити з дітьми про почуття: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/empatiya-abo-navishhogovoryty-z-ditmy-pro-pochuttya/>
20. Журавльова Л.П. Психологія емпатії: Монографія. – Житомир:Вид-во ЖДУ ім.І.Франка, 2007. – 328 с
21. Заболтіна В.В. Театралізована гра як засіб емоційно-морального виховання дітей дошкільного віку з порушеннями слуху: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03: захищено 13.12.17. Харків, 2017. 166 с.
22. Зарицька В. В. Психологія розвитку емоційного інтелекту у системі професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю. Спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія»: дис. докт. псих. наук. Запоріжжя, 2012. 513 с.
23. Ілійчук Л. Педагогічні умови використання арт-терапії в освітньовиховному просторі початкової школи. Наукові записки [Ніжинського

державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. 2016. № 2. С. 114-118.

24. Калошин В. Ф. Вплив емпатії на ефективність навчального процесу. Практична психологія та соціальна робота. 2018. №1. С. 70-74.

25. Калошин В. Ф. Як протистояти надмірним почуттям, емоціям, жахливим думкам за допомогою методу раціонального мислення. Практична психологія та соціальна робота. 2016. №6. С. 59–64

26. Карасьова К. В. Розвиток комунікативних функцій дошкільників у процесі творчих ігор : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка АПН України, 2008. 188 с.

27. Кареліна І. О. Розвиток емоційної сфери дітей в дошкільно освітній організації: вибрані наукові статті. Прага : Vědecko vydavatelské centrum «Sociosféra-CZ», 2017. 122 С. 50–54. URL : http://sociosfera.com/images/Books/Books_2017/razvitie_emocional_noj_sfery.pdf

28. Коган І. М. Емпатія і особливості її розвитку у дітей молодшого шкільного віку : автореферат канд. дис. з психол. Київ : Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, 2015. 18с.

29. Коган І.М. Особливості емпатії молодших школярів //Проблеми загальної та педагогічної психології. Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України /За ред. акад. Максименка С.Д. – К.: 2000. – Т. II, ч. 6. – С. 273-279.

30. Коган І.М. Особливості емпатії молодших школярів. Проблеми загальної та педагогічної психології. Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. За ред. акад. Максименка С.Д. К.: 2000. Т. II, ч. 6. С. 273-279.

31. Коган І.М. Розвиток емпатії у молодших школярів. Актуальні проблеми психології. Екологічна психологія. Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. К.: 2004. Т. 7, вип. 3. – С. 101-108.

32. Корнієнко Н.А. Емоційні механізми морального формування особистості: дисертація та ... кандидата психологічних наук: 19.00.01. Суми, 2012. 208 с.
33. Косенко Ю. М. Загальна педагогіка: навч. посіб. Маріуполь: ТОВ «Друкарня «Новий світ», 2008. 280 с.
34. Кротенко В.І, Розвиток емпатії в психологічній літературі/Психологія: Зб. наук.пр. – Вип.. 12. (НПУ ім.. М.П.Драгоманова). – Київ, 2001. С. 89-96.
35. Максименко С. Д. Основи генетичної психології: Навч. посібник. – К.: НПЦ Перспектива, 1998. – 220 с
36. Миронова Н.А. Добрі почуття, емоційна культура – це осередок людяності.... Художня література як розвиток емоційного світу дитини. Дошкільне виховання. 2015. № 3. С. 53-60.
37. Могильова Н. Основні напрямки дослідження комунікативного розвитку дітей у вітчизняній психології. Психолінгвістика. 2012. -Вип. 10. С. 85-92.
38. Нікіфорова Л. Б. Структура та функції емоційної культури особистості. Гуманітарні науки. Науково-практичний журнал. 2007. № 2 (14). С. 150–154.
39. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. Емоційний інтелект як інтегральна особистісна властивість. Практична психологія і соціальна робота, 2008. №6. С.22–27.
40. Огаренко І. В. Особливості прояву емпатії у молодшому шкільному віці [текст]. Сучасна психологія : актуальність проблеми й тенденцій розвитку. Матеріали міжрегіон. наук практ. конф., 28 січня 2017. Запоріжжя : КПУ, 2017. С. 15-17.
41. Олексик Л.М. Духовні почуття у світопереживанні особистості: Дис...канд. філос. Наук: 09.00.11/ Київський інститут ім.. Т.Шевченка. – К., 1994. – 220 с.

42. Олійник О. М. Культивуація емоційної культури як ціннісної потреби дитини дошкільного віку. Інноватика у вихованні : зб. наук. праць / упоряд. О. Б. Петренко ; редкол.: О. Б. Петренко, Т. С. Ціпан та ін. – Рівне, 2018. Вип. 7, т. 2. С. 239–247.

43. Олійник О. Особливості емоційного розвитку та умови формування емоційної культури дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Умань, 2013. Вип. 47. С. 167–173. URL : <https://cutt.ly/ljM4ziM>

44. Писарчук О.Т. Особливості формування освітньо-розвивального середовища дошкільних освітніх закладів. Проблеми дошкільної освіти. Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 20012. – № 2. С.46-53.

45. Психолого-педагогічна діагностика старшого дошкільника напередодні його вступу до школи : метод. посіб. /за заг. ред. Н. В. Намінат, Т. Г. Андреевої. Кривий Ріг. 2011. 296 с.

46. Психолого-педагогічний супровід освітнього процесу в умовах простору дитинства, що змінюється: монографія / під нав. ред. О. Г. Пилипової. Чернігів, 2018. 340 с.

47. Розвиток емпатії: компоненти та практика: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://fizis.net/psychologichna-gramotnist/rozvytok-empatiikomponenty-ta-praktyka/>

48. Рябовол Т. А. Соціально-психологічні чинники розвитку емпатії у молодших школярів загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] / Т. А. Рябовол. – Режим доступу до ресурсу: [http://lib.iitta.gov.ua/5232/1/%D0%A1%D1%82\(1\).Pdf](http://lib.iitta.gov.ua/5232/1/%D0%A1%D1%82(1).Pdf).

49. Сичова М.В. Емпатія як професійно значуща якість сучасного вчителя. Нова наука: сучасний стан та шляхи розвитку. 2016. № 3-1. С. 61- 63

50. Структура самооцінки та рівня домагань особистості і її урахування у виховному процесі // Педагогіка та психологія: Зб. наук. праць. – Харків: ХДПУ, 2001. – Вип. 19. – Ч.2. – С. 66-70.

51. Тимошенко Т.В. Сучасні проблеми визначення підходів до емоційно-морального розвитку та виховання дітей дошкільного віку. Педагогічний журнал. 2018. №1. С.133-136.

52. Шевчук А. Творче освоєння дитиною світу культури. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2012. №12. С. 4-10.

53. Шпак М. М. Психологія розвитку емоційного інтелекту молодших школярів: монографія. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2016. 372 с.